

Bibia sau *Sfânta Scriptură* (...), versiune diortosită după Septuaginta, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, arhiepiscopul Clujului, sprijinit pe numeroase alte osteneți, București, 2001*

De la 1688 încoace, spațiul românesc cunoaște câteva traduceri ale *Bibliei*, prin care s-au edificat generații de credincioși, unele dintre acestea constituind rodul unor valoroase cercetări științifice. Același spațiu cultural-spiritual cunoaște, de câteva zeci de ani încoace, strădaniile unui teolog și om al Bisericii, precum arhiepiscopul Bartolomeu Valeriu Anania, de a oferi tuturor românilor o nouă traducere integrală a *Bibliei*.

Prezentînd destule diferențe între ele, traduceri românești, de pînă acum, ale *Bibliei*, traduceri integrale și parțiale, au în comun o caracteristică importantă: toate urmează, în principal, o anumită versiune străină a *Bibliei*, făcînd apel, mai mult sau mai puțin constant, la o altă versiune străină sau/și românească. Cu alte cuvinte, avantajul, al traducătorului în primul rînd, de a nu se afla în situația operării unor anevoioase opțiuni este serios contracarat de îngustimea imaginii care ajunge la cititor [mai cu seamă, în contextul în care comentariile sau notele sînt (ca și) inexistente].

Apărută la capătul mai multor ani de încercări (a căror trudnicie doar o putem bănuși) prezenta traducere diferă fundamental de ceea ce, pînă acum, s-a produs la noi în domeniul traducerilor biblice. Depășind etapa în care temerea de a nu sminti cuvîntul sacru ducea la fixarea pe un singur model, implicînd dilema alegerii acestuia, ceea ce amplifică inerentele probleme ale traducerii unui text complex, ediția integrală, din anul 2001, a *Bibliei* depășește o tradiție care și-a dat măsura și se constituie în rod al celor mai sănătoase concepții - de extracție lingvistică și filologică - asupra traducerii. Avînd la dispoziție numeroase exemple ale culturilor deținătoare de prestigioase traduceri ale *Bibliei*, precum și accesul la o imensă bază de date, cercetătorul și traducătorul zilelor noastre ar fi descalificat dacă ar lipsi munca sa de aportul filologiei, în special sub latura ei comparativă. Este exact tipul de traducere pentru care se vede că optează Bartolomeu Valeriu Anania.

Deși nu este clar exprimat modul de întocmire a ediției¹, se înțelege că aceasta se edifică pe o bază preexistentă, prin compararea unor versiuni de prestigiu și a unora românești, deja existente, precum și prin aportul unui bogat corpus de instrumente exegetice. Credem că această metodă este cea mai potrivită pentru a da la iveală o traducere a *Bibliei*. Firește, lucrarea finală nu a putut îngloba în corpul ei toate sugestiile primite din partea lucrărilor consultate, ea trebuind să urmeze un anumit fir dătător de coerență internă. Multe, însă, dintre elementele demne și necesare de a fi menționate apar în notele generos răspîndite și exemplar întocmite la subsolul lucrării. Trăvialul traductologic fuzionează cu unul filologic, înglobînd în slujba actului traducerii atît discernămîntul necesar celui care umblă cu textul sacru, cît și luciditatea omului de știință.

* Recenzie publicată în *Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza», din Iași*”, seria III. Lingvistică, t. LI (2005), p. 466-469.

¹ Cînd se susține că versiunea a fost „întocmită prin metoda comparatistă: ediția curentă a fost confruntată cu treisprezece versiuni reprezentative”, aproape reiese exclusiv că aceasta nu s-a constituit prin compararea treptată a treisprezece versiuni, ci prin compararea celor treisprezece cu însuși rezultatul comparării.

Lucrarea este a unui teolog, dar a unuia cu bune cunoștințe de lingvistică și, mai ales, a unui teolog care înțelege rolul și importanța lingvisticii în astfel de întreprinderi. Acesta este idealul pentru un traducător al unui text religios de complexitatea *Bibliei*, ideal atins nu atât de cunoașterea în sine și desăvârșită a principiilor de lingvistică, cât, mai ales, prin înțelegerea implicațiilor pe care aportul lingvisticii le are, precum și prin disponibilitatea de a cântări lucrurile și din perspectivă lingvistică². [Aplecarea spre aspectul lingvistic și atenția acordată acestuia, precum și cumpănirea lingvisticii cu filologia biblică se observă foarte bine în *Nota asupra ediției*, în *Cuvîntul lămuritor*, precum și la excelențele *Introduceri* ce preced cărțile biblice, toate sumare, adică esențiale.]

Traducerea de față face un uriaș pas înainte. Cultura română se putea mîndri de la 1688 cu faptul că s-a reușit traducerea în limba română a textului biblic în integralitatea sa; că, apoi, mai mulți bărbați și-au încercat puterile și credința, cerînd binecuvîntarea pentru a duce la capăt această sarcină asumată. Ucenicind și, apoi, maturizîndu-se sub povara acestui tar, Bartolomeu Valeriu Anania ajunge să fie unul dintre cei mai profunzi și mari cunoscători români ai *Bibliei*. Faptul acesta îl ajută să ajungă la soluții de traducere îndelung cîntărite și bine întemeiate, îl îndreptățește și îl recomandă ca pe cel chemat și ales pentru a face o operațiune de mare delicatețe și răspundere: repararea unora dintre multele greșeli de traducere, a neînțelegerilor ce grevează vechile traduceri românești, moderne și chiar clasice, corijarea unor nuanțe și orientări care par a corespunde textului biblic, deși realitatea filologică și teologică arată că lucrurile stau altfel³. Prin toate acestea, traducerea lui Bartolomeu Valeriu Anania îndrituiește cultura română, teologia și lingvistica românească să susțină că, în spațiul spiritual românesc, există o versiune a *Bibliei* care stă pe picior de egalitate cu marile traduceri ale lumii (pe care, pe alocuri, le copleșește).

Ar mai fi un merit (foarte mare, în opinia noastră) pe care această ediție îl are, merit care indică profunzimea înțelegerii rigorilor și finalităților unei astfel de lucrări. Cu toate că are la dispoziție prea multe modele, vlădica Bartolomeu Valeriu Anania nu insistă, în note, asupra interpretărilor din perspectivă strict religioasă, evitînd notele exegetice (de care, nu rareori, pasionații de teologie fac abuz). Ele singure constituindu-se într-o lucrare

² Fără a umbri ori a estompa cumva meritele lucrării, ar fi spus că aplicarea ortografiei face parte din grija pentru limbă a principalului ostenitor la această lucrare. Ortografia volumului, însă, este un lucru care nu ar fi trebuit să fie astfel. Fiind o selecție asumată pe baze conștiente și principii de limbă, norma literară extrage din noianul de posibilități naturale o soluție pe care o declară corectă, supușii normei culte avînd drept primă obligație respectarea acelei norme. Chiar în numele coerenței interne a acelei norme, nimeni nu poate încerca să restabilească de unul singur o normă revolută, oricît de bună pare să fi fost ea. Acest fapt ar reprezenta, în primul rînd, o abdicare (cu toate consecințele văzute și nevăzute) de la principiul respectării acelei convenții care face din normă legătura formală cea mai puternică a unei întregi categorii spiritual-intelectuale. Situația limbii române, sub aspectul normei ortografice este una delicat-precară. Practic, cu excepția celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea, pentru care se constată o mare stabilitate, niciodată nu a existat o perioadă în care mici și mari disidenți să nu fi afirmat superioritatea propriei viziuni, într-un model de haos și dezbinare cu consecințe negative în planul progresului. Ce înseamnă, așadar, ortografia cea „clasică” a Academiei Române, atunci cînd nici Academia, nici aspectul literar al limbii române nu au cunoscut o perioadă „clasică”? Este mult de lucru, dar împreună. Cu toate acestea, privind la rezultatul trudei arhiepiscopului de Cluj, ne bucurăm sincer că acesta este singurul lucru de respins la noua versiune românească a *Bibliei*.

³ Firește, caracterul extrem de delicat al acestei întreprinderi face ca ea să nu poată fi dusă pînă la capăt nici măcar pentru toate situațiile deja identificate ca atare. Cu toate acestea, tăria de caracter a traducătorului (vizibilă în cazul hotărîrii de a utiliza o ortografie pe care o consideră validă în cel mai înalt grad - poate sperînd că o va impune) se manifestă și aici, de data aceasta, într-un mod cît se poate de benefic.

întemeiată pe un mare volum de cunoștințe de cea mai bună calitate, notele de la subsol au un caracter preponderent lingvistic. Se înțelege că recuperarea, dar și înțelegerea valorii contextual-temporale a expresiilor și termenilor din text rămân primordiale. Virtutea rabdării vine din înțelegerea timpului care arată că încă tot nu se poate trece la punerea în prim plan a hermenezei din perspectiva momentelor ulterioare căci carențele la cititor ar fi prea grave, cu consecințe imposibil de prevăzut la nivelul formării conștiinței acestuia⁴. În plus, înseși vocile citate de obicei - ele însele grevate de povara și poverile timpului lor - prezintă întrepreri care mai curînd diferă, chiar dacă concluzia ultimă se vrea aceeași.

Autorul traducerii de față și-a înțeles și asumat pe deplin misiunea față de triplul destinatar al lucrării: cititorul interesat, cercetătorul și cultura română. Există aici un echilibru delicat pe care Bartolomeu Valeriu Anania îl sugerează cu mare finețe. Mult prea departe de a fi un zelos rob care își destăinuie cu fală propria erudiție (în acest scop adunată), care defrișează febril tainice păduri și care se îmbată de plinătatea tolbei în care a adunat flori smulse din corola de minuni a lumii, arhiepiscopul de Cluj ne învața deosebirea dintre cuvintele care trebuie ispitite și cele pe care teologii le cercetează și admiră în chipul lăsat de Dumnezeu: în ansamblu. De aceea, conținutul teologic al notelor este dozat cu înțelepciune și har, cu dărnicia duhovnicului, dar cu prudența cu care Moise a ridicat șarpele în deșert. În același chip, chestiunile de lingvistică se dezvoltă pînă la nivelul maxim armonios, nedepășind nici nevoile cititorului cult, nici cunoștințele celui care le prezintă și nici puterea de înțelegere a cititorului avid. De aceea, prezenta traducere este una spre preamărirea limbii și a culturii române, a spiritualității românești, spre buna și dreapta edificare a credinciosului, călăuzit cu generozitate și măsură sacerdotală.

În mod hotărît, era imperios ca o astfel de traducere să apară. Într-un exemplu rațional de echilibru, stăpînire și erudiție binefăcătoare, ostenitorul la această ediție a știut valorifica roadele timpului care decantează munca a numeroși pasionați, și a reușit să elibereze, în limba română, spiritul *Bibliei*, într-un mod care depășește optimismul oricărei așteptări.

Alexandru GAFTON

⁴ Și cum altfel se mișcă lumea oamenilor dacă nu sub impulsul a ceea ce ei cred sau li se pare?